

PIOTR HUBERT RODZIEWICZ*

Władysław Łukasz Boetticher (1844–1930) – ziemianin, weteran powstania styczniowego, współwłaściciel i dyrektor „Towarzystwa Przemysłowego Leśmierz”

STRESZCZENIE | Cukrownia w Leśmierzu miała swoje złote lata przede wszystkim dzięki osobie Władysława Boettichera, wieloletniego dyrektora rodzinnego biznesu największych rodzin fabrykanckich Łodzi i okolic. Autor artykułu przedstawia biogram Władysława Boettichera, ewangelika, wnuka przybyszów z terenów Niemiec, a jednak wielkiego Polaka, patrioty, żołnierza i menedżera wysokiego stopnia.

SŁOWA KLUCZOWE | Władysław Boetticher, powstanie styczniowe, Cukrownia Leśmierz, Łęczycza

Władysław Łukasz Boetticher (1844–1930): A Landowner, a January Uprising Veteran, the Co-Owner and Director of the Leśmierz Industrial Society

SUMMARY | The sugar factory in Leśmierz experienced its golden years primarily owing to Władysław Boetticher, the long time director of a family business belonging to one of the most prominent industrial families of Łódź and its surroundings.

* Piotr Hubert Rodziewicz, mgr, Uniwersytet Łódzki, Instytut Historii, były pracownik Instytutu Pamięi Narodowej, prezes Stowarzyszenia Miłośników Historii Dobieszkowa i okolic, w ramach Towarzystwa „Strzelec” zajmuje się upamiętnianiem potyczek, bitew i osób związanych z powstaniem styczniowym na terenie województwa łódzkiego, <https://orcid.org/0009-0001-7572-7883>; e-mail: p.h.rodziewicz@gmail.com

Received: 24.04.2025. Accepted: 31.05.2025. Published: 30.11.2025.

© by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding information: Not applicable. **Conflicts of interests:** None. **Ethical considerations:** The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

The author of this article presents a biographical profile of Władysław Boetticher, who was an evangelical and a grandson of immigrants from the German lands, and yet a great Pole, a patriot, a soldier, and a high-ranking manager.

KEY WORDS | Władysław Boetticher, the January Uprising, the Leśmierz Sugar Factory, Łęczyca

Wprowadzenie

Postać Władysława Boettichera jest autorowi niezmiernie bliska. To człowiek przełomu wieków – lat, kiedy ważny był obowiązek wobec Boga, ojczyzny, rodziny. Przyszło mu żyć w czasach niezmiernie ciekawych i trudnych zarazem. Wychowany w duchu patriotyzmu i miłości do ojczyzny, inspirowany pamięcią bohaterskich czynów uczestników powstania listopadowego, odpowiedział na wezwanie do walki i wziął czynny udział w powstaniu styczniowym. W następstwie upadku powstania podjął działalność zawodową, wpisując się w ramy nowoczesnej gospodarki kształtowanej przez rewolucję przemysłową, przy jednoczesnym zachowaniu uwagi skierowanej ku sytuacji pracownika – jego pracy, warunkom życiowym i potrzebom.

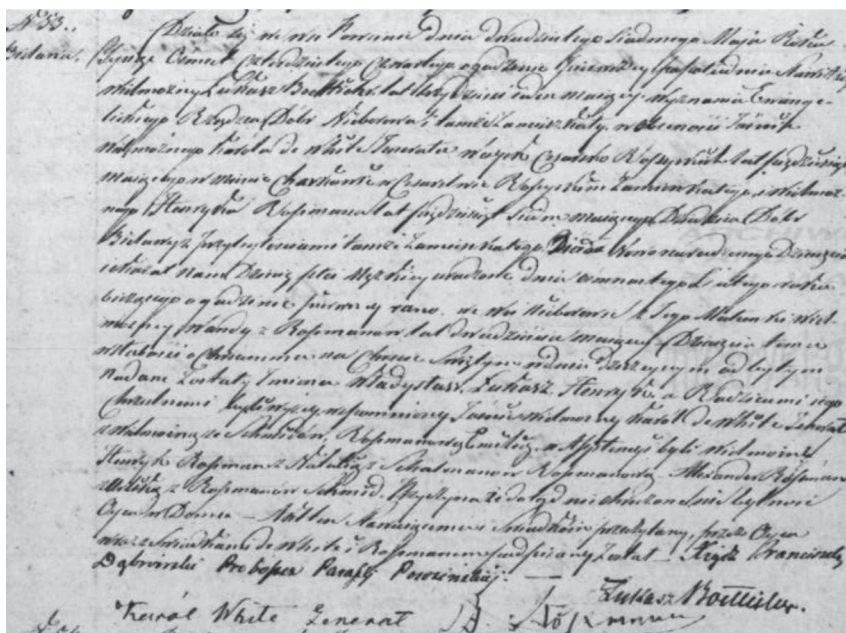
Autor artykułu skupił się na postaci Władysława Boettichera, traktując miejsce pracy jako środowisko, w którym codziennie przebywał, bez zagłębiania się w losy cukrowni w Leśmierz. Powstanie fabryki, jej rozwój i upadek wymagają oddzielnej monografii na podstawie licznych źródeł. Przedstawione fakty dotyczące „Towarzystwa Przemysłowego Leśmierz” stanowią tło postaci. Autor artykułu traktuje je wybiórczo, pokazując, w jaki sposób fabryka kierowana przez Boettichera zrobiła progres, ukazując jego bezpośredni wkład w rozwój rodzinnego biznesu, wiedząc jednocześnie, że w rozbudowie interesu musiał korzystać z wiedzy i zaangażowania innych osób.

Władysław Boetticher jawi się jako postać wybitna zarówno w kontekście walki zbrojnej o niepodległość Polski, jak i działalności społecznej i gospodarczej na rzecz ziemi łęczyckiej oraz lokalnej społeczności. Za udział w walce zbrojnej i wykazane męstwo odznaczony został Krzyżem Walecznych – wyróżnieniem nadawanym za czyny odwagi i bohaterstwa, które w kontekście powstania styczniowego przyznano jedynie 87 jego uczestnikom. Złoty Krzyż Zasługi przypiął W. Boetticherowi sam Prezydent Ignacy Mościcki,

co świadczy o wyjątkowej chęci osobistego podziękowania mu przez głowę państwa polskiego. Odznaczenie to otrzymują ludzie, których działalność przynosi znaczne korzyści państwu, jego obywatelom. Taką osobę mam przyjemność w niniejszym artykule Państwu przedstawić.

Dzieciństwo, wczesna młodość

Władysław Łukasz Boetticher urodził się 18 lutego 1844 r. w Nieborowie jako syn Jana Łukasza i Wandy z domu Rossmann, małżonków Boetticher (ryc. 1)¹.

Ryc. 1. Akt urodzenia Władysława Boettichera

Źródło: ASC parafii rzymskokatolickiej Warszawa Powsin, akt urodzenia nr 53 z 1844 r.

1 Archiwum Państwowe w Warszawie (dalej APW), Akta Stanu Cywilnego (dalej ASC) parafii rzymskokatolickiej Warszawa Powsin, Katalog urodzenia, akty urodzeń nr 55/1844.

Jego dziadkiem od strony ojca był Nadrachmistrz Krajowy Wielkiego Księstwa Poznańskiego Jan Fryderyk Boetticher, natomiast dziadkiem od strony matki był Henryk Wilhelm Rossmann, pułkownik Wojsk Polskich Księstwa Warszawskiego, uczestnik kampanii wojsk Cesarza Francuzów Napoleona Bonaparte, inżynier i szef robót Kanału Augustowskiego (1826–1831), profesor akademicki, ostatni dowódca twierdzy Zamość w powstaniu listopadowym (ryc. 2)².

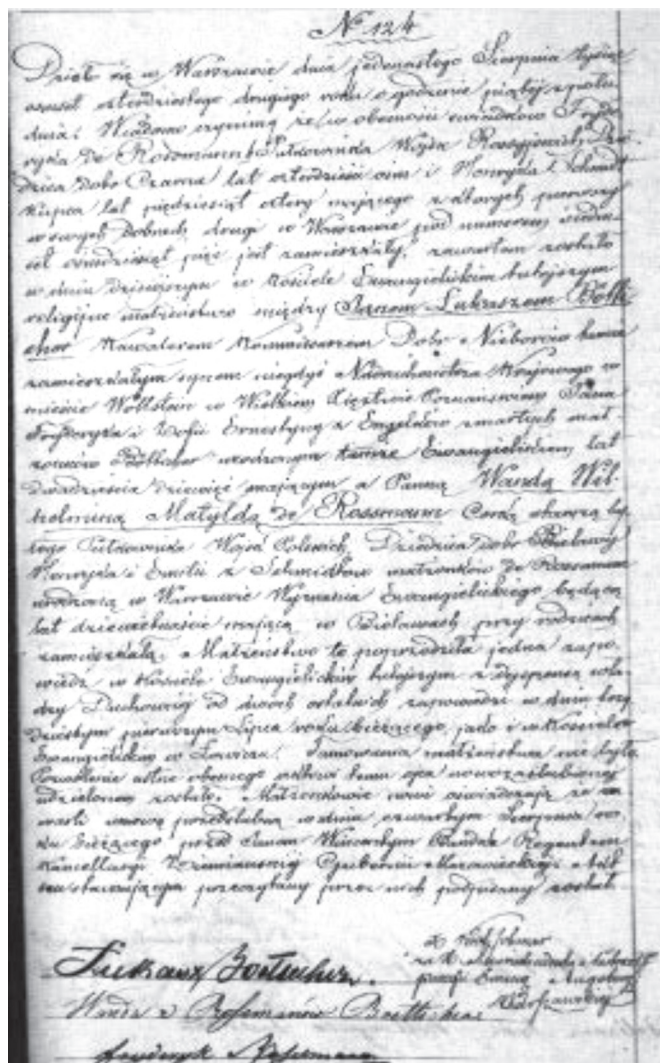

Ryc. 2. Henryk Wilhelm Rossmann

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Henryk_Wilhelm_Rossmann#/media/Plik:Muzeum_Ziemi_Augustowskiej_July_2013_39.JPG [dostęp: 26.06.2025].

2 R. Bielecki, *Słownik biograficzny oficerów powstania listopadowego*, t. 3, Warszawa 1998, s. 398–399.

Ojciec Władysława, Jan Łukasz Boetticher (używający drugiego imienia), był w momencie ślubu, który odbył się 11 sierpnia 1842 r., w Warszawie administratorem dóbr Nieborów, należących do rodziny Radziwiłłów (ryc. 3)³.

Ryc. 3. Akt zawarcia związku małżeńskiego rodziców Władysława Boettichera
Źródło: ASC parafii ewangelicko-augsburskiej w Warszawie, akt małżeństwa nr 124 z 1842 r.

3 Archiwum Państwowe w Warszawie, Akta Stanu Cywilnego (dalej ASC) parafii ewangelicko-augsburskiej w Warszawie, Katalog małżeństwa, Zespół 0181d, akt małżeństwa nr 124/1842.

To właśnie w Nieborowie młody Władysław stawiał pierwsze kroki i tam się wychowywał. W 1861 r. jego ojciec zakupił dobra ziemskie w Siedlcu koło Łęczycy i przeprowadził się tam z rodziną: żoną Wandą oraz dziećmi – Władysławem, najstarszym z potomstwa, Wandą (1846–1848), Łukaszem (ur. 1849), Heleną (1851–1865), Julianem Henrykiem (1855–1918) i Jadwigą (ur. 1856)⁴. Władysław rozpoczął naukę w szkole elementarnej w Łęczycy, a następnie ukończył Gimnazjum Gubernialne w Warszawie w 1862 r. Po maturze rozpoczął studia na Wydziale Agronomicznym Szkoły Głównej w Warszawie⁵.

Czas Burzy – powstanie styczniowe

W 1863 r. wybuchło powstanie styczniowe. 19-letni Władysław jako przedstawiciel „białej” młodzieży dołączył do oddziału lotnego rotmistrza Józefa Skrzyńskiego (ryc. 6)⁶. Była to partia ułanów (dragonów) utworzona z młodzieży pochodzącej z ziemi łęczyckiej, gostynińskiej i z Wielkiego Księstwa Poznańskiego (ryc. 4).

4 „Kurjer Warszawski” 1861, nr 246 (17 października), s. 5; Archiwum Państwowe w Łodzi (dalej APŁ), ASC parafii rzymskokatolickiej w Nieborowie, Katalog urodzenia, Zespół 1597d, akt urodzenia nr 30/1847, nr 1/1850.

5 „Głos Ewangelicki” 1930, R. II, nr 43, s. 5.

6 Józef Skrzyński – syn Jana Nepomucena i Magdaleny Zawadzkiej. Urodził się w 1832 r. na Kujawach w Czołowie. Jego ojciec był dzierżawcą. W 1840 r. w Dmosinie zmarli obydwaj rodzice. Józef i jego starsza siostra Antonina trafili pod opiekę wujostwa. Przed powstaniem był rządcą majątku w Czempinie/Brodnicy. Józef Skrzyński był dowódcą 50-osobowego oddziału, który uczestniczył w następujących bitwach i potyczkach: Nowa Wieś – 26.04.1863 r., Ignacew – 9.05.1863 r., Kleczew – 10.05.1863 r., Borowiec – 31.05.1863 r., Łódź – 18.06.1863 r., Izbica – 29.06.1863 r., Walewice – 8.07.1863 r., Ktery – 9.07.1863 r., Rokitnica – 10.07.1863 r., Kołacin – 10.07.1863 r. Został śmiertelnie ranny w Józefowie koło Kołacina. W Józefowie stracili życie żołnierze z jego oddziału: Cielecki i Adam Kobierzycki. Biogram – Elżbieta Słabik.

Ryc. 4. Przejazd kawalerii powstańczej przez wieś

Źródło: obraz olejny *Powstańcy 1863 r.*, autor: Jan Rosen, 1880 r.

Władysław Boetticher był kawalerzystą drugiego plutonu dowodzonego przez oficera Władysława Wardęskiego z Dalikowa, podoficerów Stanisława Cygańskiego z majątku Cygany i Walerego Oszkowskiego z majątku Śladków Rozlazły z okolicy Piątku⁷. Wraz z nim w plutonie walczył Artur Dzierzbicki, syn właściciela majątku Borzęcin i Tkaczew, późniejszy właściciel majątku Biernacice, Kornel Dąbrowski z majątku Kraski, Stanisław Nofok, Stanisław Cholewiński, Władysław Łebkowski z majątku Sobota, Przemysław Byszewski, Ignacy Pryliński i pozostali (ryc. 5)⁸.

⁷ H. Samborski, *Wspomnienia z Powstania 1863 r. i pobytu na Syberii*, Warszawa 1916, s. 122.

⁸ Tamże.

Ryc. 5. Młodzi przedstawiciele szlachty łęczyckiej, towarzysze broni Władysława Boettichera

Źródło: *Ziemia łęczycka żołnierzom niepodległości*, Łęczyca 1937, s. 17.

Oddział kawalerii rtm. Józefa Skrzyńskiego pełnił zadania rozpoznawczo-osłonowe partii powstańczej dowodzonej przez francuskiego oficera, pułkownika Younga de Blankenheima⁹. Grupa bojowa weszła na teren działań wojennych na Kujawach w połowie kwietnia. Swój chrzest bojowy partia miała pod Nową Wsią koło Sompolna 26 kwietnia 1863 r. Potyczka, w której zmagало się po obu stronach prawie 2000 żołnierzy, z obustronnej wymiany ognia przerodziła się w ucieczkę wysłanego z Włocławka rosyjskiego oddziału zwiadowczego w kierunku granicy z Prusami. W. Boetticher we wspomnieniach wojennych podaje jako dowódcę Józefa Seyfrieda. Rzeczywiście Józef Seyfried, wówczas będący naczelnikiem wojskowym na terenie województwa mazowieckiego, był pod Nową Wsią, ale *de facto* oddział Skrzyńskiego podlegał bezpośrednio innemu dowódcy, a mianowicie pułkownikowi

9 Leon Young de Blankenheim (1837–1863) – pułkownik armii francuskiej, w powstaniu dowódca oddziału w Kaliskim i Mazowieckim. Poległ pod Brdowem 29 kwietnia 1863 r. Pochowany na cmentarzu p.w. św. Wojciecha w Brdowie. Biogram za S. Kieniewicz, *Dokumenty terenowych władz wojskowych powstania styczniowego 1863–1864*, Wrocław 1976, s. 371.

Kazimierzowi Oborskiemu¹⁰. Niestety, zwycięstwo wprowadziło w szeregi powstańcze brak czujności. Kilka dni później, 29 kwietnia, w lesie blisko wsi Brdów partia de Blankenheima została zaskoczona przez Rosjan i całkowicie rozbita. Nie było z francuskim oficerem Seyfrieda, którzy wraz ze swoimi żołnierzami odpoczywał niedaleko Brdowa, i nie wiadomo, dlaczego nie udzielił pomocy¹¹. Pułkownik Oborski, który również przebywał w chwili ataku Rosjan poza terenem walki, wysłał rotmistrza Skrzyńskiego i jego ułanów, ale nie mieli oni żadnych szans zmienić losów bitwy. Straty były bardzo duże, zginął m.in. pułkownik Young de Blankenheim. Kazimierz Oborski, wraz z pułkownikiem Karolem Włodkiem, odskoczył ze swoimi pododdziałami w kierunku powiatu gostynińskiego. Wraz z Oborskim i Włodkiem w zgrupowaniu znajdowały się partie pułkownika Ignacego Szumskiego i podpułkownika Stanisława Szumlańskiego. Łącznie było ok. 1000–1400 insurgentów¹². Pułkownik Oborski stoczył 14 maja zwycięską potyczkę w okolicy Kutna pod Szczawinem Kościelnym z rosyjskim oddziałem pułkownika Hilferdinga. Podczas walki Władysław Boetticher doznał kontuzji, najprawdopodobniej w wyniku upadku z konia¹³. Następnie również pomyślna potyczka miała miejsce pod Babskiem. Powstańcy następnego dnia, tj. 18 maja, zajęli Rawę Mazowiecką. Stamtąd insurgeneci przeszli w kierunku Pabianic, zajmując miasto, a następnie dotarli 22 maja do Poddębic. Tutaj

10 „Gazeta Cukrownicza” 1930, R. 37, t. 67, nr 44 (1670) (31 października), s. 477. Kazimierz Eugeniusz Oborski (ur. 4.03.1812, Brwilno; zm. 20.09.1880, Siedlec). Wstąpił do wojska jako nastolatek w 1826 r. W czasie powstania listopadowego służył początkowo w Pierwszym Pułku Strzelców Pieszych, a następnie został przeniesiony do Drugiego Pułku Jazdy Konnej. Ranny pod Ostrołęką 18.09.1831 r. Był wówczas w stopniu podporucznika. Udał się na emigrację. W 1832 r. przybył do Francji. Następnie przeniósł się do Belgii. W 1839 r. wstąpił do armii belgijskiej. W 1844 r. przeszedł do rezerwy. W 1856 r. wstąpił do kozaków sultańskich. Odbывał służbę w czwartym pułku strzelców pieszych Dywizji Polskiej Kozaków Sultańskich i przeszedł wraz z nim cały szlak bojowy. Za okazane męstwo został wyniesiony 30 lipca 1856 r. do rangi majora. Na wieść o powstaniu styczniowym wyruszył do Polski. Był dowódcą Partii Powstańczej. Walczył pod Nową Wsią – 26.04.1863 r., Brdowem – 29.04.1863 r., Szczawinem Kościelnym – 14.05.1863 r., Babskiem – 17.05.1863 r., Niewieszem – 23.05.1863 r. Ciężko ranny pod Niewieszem został przewieziony do Trzemesznej w Księstwie Poznańskim. Do powstania nie powrócił. Zmarł w 1880 r. w Siedlcu jako zarządca majątku. Biogram – Elżbieta Słabik.

11 S. Zieliński, *Bitwy i potyczki 1863–1864 oraz spis alfabetyczny i chronologiczny bitew i potyczek 1863–1864*, Rapperswil 1913, s. 32.

12 Insurgeneci – osoby biorące udział w insurekcji, powstańcy styczniowi.

13 Centralne Archiwum Wojskowe (dalej CAW), sygn. I.481.B.9403, s. 2.

zmęczeni powstańcy rozłożyli się z obozem na rynku miasta. Kawaleria pułkownika Włodka, wśród której znajdował się również lotny oddział rotmistrza Skrzyńskiego, znalazła odpoczynek pod miastem. Nie dane im było jednak odpocząć, ponieważ od strony Uniejowa zbliżał się nieświadomy przewagi ilościowej pododdział Aleksandra von Broemsena, składający się z roty piechoty i szwadronu kawalerii. Powstańcy wyszli im naprzeciw. Walka rozgorzała na drodze w okolicy wsi Niewiesz. Rosjanie wycofali się do wsi, barykadując się w wozowni i karczmie. Polacy do wieczora próbowali zdobyć te dwa punkty oporu, niestety bezskutecznie. W międzyczasie kawaleria, wśród której był pododdział rtm. Skrzyneckiego, starła się na szable z huzarami rosyjskimi, przechylając zwycięstwo na swoją stronę. Potyczka jednak była nierozstrzygnięta. Rosjanie, zamknięci w wymienionych budynkach, stanowiących rodzaj swoistych blokhauzów, bronili się do zapadnięcia zmroku¹⁴. Na wiadomość o nadciągających posiłkach oficerowie polscy zdecydowali się odstąpić. Pułkownik Karol Włodek i pułkownik Kazimierz Oborski odnieśli rany, które wyeliminowały ich na pewien czas z walki w powstaniu. Pododdział Skrzyneckiego przeszedł pod dowództwo naczelnika wojennego województwa mazowieckiego i kaliskiego, pułkownika Edmunda Calliera, przy czym dowódcą jazdy pozostał pułkownik Ignacy Szumski¹⁵. Dragoni

14 Blokhauz – niewielka wojskowa, ufortyfikowana budowla pełniąca funkcję schronu bojowego ze strzelnicami, służąca jako ostateczny punkt oporu.

15 Edmund Callier (1833–1893) – żołnierz, historyk, publicysta. Urodził się 2 października 1833 r. w Szamotułach w rodzinie ewangelickiej Fryderyka i Salomei z Krajewskich. Jak każdy młody mężczyzna był poborowym żołnierzem Armii Cesarstwa Niemieckiego. Następnie wstąpił do Legii Cudzoziemskiej we Francji, walczył pod Sewastopolem w Wojnie Krymskiej. W powstaniu styczniowym najpierw oficer w oddziałach Kazimierza Mielęckiego, walcząc na Kujawach, następnie dowodził własnym oddziałem, będąc również naczelnikiem wojskowym województwa mazowieckiego. Walczył zarówno na terenie tego województwa, jaki i województwa kaliskiego. Złożył dymisję w sierpniu 1863 r. Więzień polityczny za udział w powstaniu na terenie Prus. Do końca życia mieszkał w Poznaniu, gdzie zmarł 14 grudnia 1893 r. Biogram za: <https://pl.wikipedia.org/wiki/> [dostęp: 26.06.2025].

Ignacy Szumski (1810–1889) – mylnie powtarzane imię Kajetan. Urodził się jako Julian Ignacy Świętopełk Szumski herbu Lis 11 kwietnia 1810 r. w Maleninie. Był synem Józefa i Izabeli ze Strzeleckich. Żołnierz (kawalerzysta) powstania listopadowego i powstania styczniowego. W powstaniu listopadowym służył jako podoficer 5. Pułku Ułanów im. Zamoyskich. Odznaczony srebrnym krzyżem *Virtuti Militari*. W 1848 r. walczył w powstaniu wielkopolskim jako dowódca 1. szwadronu 1. Pułku Ułanów. W powstaniu styczniowym walczył na Kujawach 26 kwietnia pod Nową Wsią i 29 kwietnia pod Brdowem. 9 maja przejął oddział po Zygmuncie Seyfriedzie.

rotmistrza Skrzyneckiego wzięli udział w zwycięskiej potyczce pod Izbicą Kujawską 29 czerwca, pełniąc funkcję osłonową¹⁶. W potyczce tej zginął jeden z towarzyszy broni Boettichera, 22-letni Walery Praski, który spadł z ranego konia, i chociaż kolega podawał mu lejce innego wierzchowca, próbował ratować się ucieczką w zarośla. Został jednak dogoniony i zarąbany¹⁷. Callier niestety został rozbity podczas dwudniowych zmagañ 30–31 czerwca pod wsią Grochowy w okolicy Turku. Oddział poniósł duże straty osobowe, ale pozostał aktywny, gotowy, by dalej walczyć. Tuż po potyczce pod Grochowskimi, bo tak wówczas nazywana była wieś Grochowy, Skrzyński otrzymał rozkaz odejścia w kierunku Kujaw i tam szukania nowych ochotników. Na placu boju pojawił się 8 lipca, walcząc pod Walewicami koło Łowicza. Następnego dnia wziął udział w boju pod Kterami koło Kutna, gdzie wyciął w pień wycofującą się kawalerię kozacką, która wpadła w zastawioną przez rotmistrza pułapkę we wsi Zieleniew. Kozacy próbowali na swoją zgubę zsiąść z koni i w ten sposób się ratować. Niestety dla nich, nie był to dobry pomysł¹⁸. Skrzyński, widząc nadciągające przeważające siły nieprzyjaciela, wycofał szwadron, a następnie, po nocy spędzonej we dworze w okolicy Głowna, skierował się przez Wołę Cyrusową w kierunku majątku Dmosin, w którym rotmistrz Skrzyński spędził dzieciństwo. W trakcie tej eskapady wkrał się bałagan, który był wynikiem zmęczenia. Dwa plutony tworzące szwadron rozdzieliły się. Pluton drugi, w którym służył Boetticher, wraz z rotmistrzem Skrzyńskim wdał się pod Kołacinem w walkę z kozakami, którzy, jak się okazało, byli tylko zwiadowcami dużego oddziału rosyjskiego. Rotmistrz został otoczony i zmuszony do nierównej walki. W boju poległ

Po potyczce pod Niewieszem 23 maja oddał dowództwo w ręce Edmunda Calliera. Następnie dowodził jednym z dwóch pułków jazdy w zgrupowaniu naczelnika województwa kaliskiego, generała Edmunda Taczanowskiego. Brał udział w klęsce wojsk generała pod Kruszyzną 29 sierpnia 1863 r. W powstaniu styczniowym walczył do później jesieni 1863 r. i dopiero rana, jaką otrzymał na polu walki, nie pozwoliła mu kontynuować działań wojennych. Aresztowany przez władze pruskie, osądzony trafił do więzienia w Berlinie. Ostatnie lata spędził u córki w Kutnie, gdzie zmarł 7 kwietnia 1889 r. Pochowany na cmentarzu rzymskokatolickim w Kutnie. Biogram za: D. Orłowski, *Kajetan Słupski. Kim był naprawdę dowódca potyczki pod Mokrym 15 października 1863 r.*, „Rocznik Wieluński” 2022, t. 22.

16 E. Callier, *Trzy ustępy z powstania polskiego 1863–1864*, Poznań 1868, s. 37–47.

17 S. Kieniewicz, *Spiskowcy i partyzanci*, Warszawa 1967, s. 577. Archiwum Państwowe w Poznaniu Oddział w Koninie, ASC parafii rzymskokatolickiej w Izbicy Kujawskiej, Katalóg zgony, akt zgonu nr 73/1863.

18 Tamże, s. 572.

śmiercią walecznych¹⁹. Stanisław Zieliński w swoim monumentalnym dziele *Bitwy i potyczki 1863–1864* pisze, że pod Kołacinem Skrzyński połączył się z oddziałami majora Roberta Skowrońskiego, które nadciągnęły spod Kter. Najwyraźniej Dmosin musiał być miejscem docelowym spotkania obu dowódców, tam się najprawdopodobniej umówili na odpoczynek. Tymczasem na ich spotkanie wyruszył z Rogowa, gdzie znajdowała się stacja kolejowa, oddział kozaków pod dowództwem esauła Minenkowa²⁰. Doszło do walki, w wyniku której zginął rotmistrz Skrzyński (ryc. 6) oraz trzech jego kawalerzystów. Kilkunastu powstańców, w tym Stanisław Cygański, dostało się do niewoli²¹. Istnieją dwie wersje tego wydarzenia: jedna przedstawia je jako niewielkie starcie, druga – jako większą potyczkę, w której brało udział co najmniej kilkuset żołnierzy. Autor artykułu, analizując akty zgonu, skłania się ku pierwszej wersji.

Ryc. 6. Rotmistrz Józef Skrzyński

Źródło: *Ziemia łączycka żołnierzom niepodległości*, Łęczyca 1937, s. 17.

¹⁹ Tamże, s. 580–581.

²⁰ Esauł – oficer kozacki w wojskach Armii Imperium Rosyjskiego.

²¹ S. Zieliński, *Bitwy i potyczki 1863–1864...*, s. 37; H. Samborski, *Wspomnienia...*, s. 96.

Władysław Boetticher, walcząc pod Kołacinem, ledwo uniknął śmierci. Mając za sobą doświadczenia wojenne, chwile, gdy cudem udawało się przetrwać, wobec śmierci ukochanego dowódcy i braku wiary w powodzenie sprawy poprosił o urlop i już do powstania nie wrócił²².

Powrót do kraju i życie rodzinne

Po powrocie do rodzinnego domu w Siedlcu Władysław Boetticher postanowił kontynuować naukę. Niestety, za udział w powstaniu nie mógł powrócić na studia w warszawskiej Szkole Głównej. Naukę prowadził dalej w Saksonii i tam na Uniwersytecie Marcina Lutra w Halle ukończył wydział agrarny²³. Pomogło mu to w prowadzeniu majątku ziemskiego, a potem rodzinnego biznesu. W 1868 r., po śmierci matki, powrócił do Siedlca, by pomóc ojcu w prowadzeniu majątku²⁴. W 1872 r., mając 28 lat, zawarł związek małżeński z Józefiną Werner (ryc. 7) herbu Miron²⁵. Ich małżeństwo trwało 59 lat (aż do śmierci Władysława). Żona pochodziła z bogatej rodziny fabrykanckiej związanej z przemysłem tekstylnym. Jej dziadek, Wilhelm Werner (1794–1842), dorobił się olbrzymiego majątku i sławy na farbowaniu mundurów Wojsk Polskich Królestwa Kongresowego²⁶. Pieniądze zainwestował w przemysł cukrowniczy, otwierając jedną z pierwszych cukrowni na ziemiach polskich w Leśmierzu (trzecia cukrownia po cukrowni w Częstocicach otwartej w 1825 r. i cukrowni w Izdebnie otwartej w 1829 r.)²⁷. Po jego śmierci interes prowadzili jego żona Matylda Werner oraz ich zięć Karol Scheibler²⁸. W tym czasie cukrownia podupadła finansowo i wymagała

22 CAW, sygn. I.481.B.9403, s. 4.

23 „Głos Ewangelicki” 1930, R. 11, nr 43, s. 5; „Gazeta Cukrownicza” 1930, R. 37, t. 67, nr 44 (1670) (31 października), s. 477.

24 „Kurjer Codzienny” 1868, nr 279 (17 grudnia), s. 3.

25 „Głos Ewangelicki” 1930, R. 11, nr 43, s. 5.

26 https://pl.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_Werner [dostęp: 26.06.2025].

27 J. Godlewski, *Przemysł cukrowniczy w Królestwie Polskim 1870–1914*, Białystok 2009, s. 21, 23.

28 Karol Scheibler (1820–1881), przemysłowiec. Urodzony 1.09.1820 r. w Monschau. Syn Jana i Zofii z Pastorów. Jeden z największych przedsiębiorców w Imperium Rosyjskim, uważany za najbogatszego obywatela Imperium Romanowów. Zyskał przydomek „król bawełny”. Zdolności techniczne i menedżerskie zdobywał w fabryce Johna Cockerilla, jednego z największych producentów maszyn włókienniczych w Liège. Podczas Wiosny Ludów w 1848 r. przeniósł się do Królestwa Polskiego. Został dyrektorem fabryki włókienniczej rodziny Schlosserów

inwestycji. Takie inwestycje poczynił wspomniany Karol Scheibler, późniejszy „król bawełny”, jeden z największych Łodzermenschów ziemi obiecanej, jak nazywano Łódź. Sprowadził fachowca z Czech, Otto Baumana, który w ciągu kolejnych kilku lat poprawił stan techniczny firmy²⁹. W 1879 r. zatrudniano w niej ok. 300 pracowników, realizowano produkcję wartą ok. 435 tys. rubli rocznie.

Boetticher prowadził spokojne życie ziemianina. Pomimo udziału w powstaniu styczniowym w randze szeregowego ułana nie poniósł żadnych konsekwencji, co prawdopodobnie wynikało z jego powiązań rodzinnych z wpływowymi rodzinami ewangelickimi, pozostającymi w dobrych relacjach z administracją carską. Być może pomógł mu wyjazd na studia do Saksonii. Tego nie wiemy. Wraz z żoną zamieszkali w jej majątku w Parskach koło Łęczycy, znajdującym się w Okręgu Wartskim (powiat turecki). Niedługo po ślubie pojawiły się ich dzieci. Józefa urodziła w 1872 r. Wandę Boetticher, która niestety zmarła w wieku siedmiu lat. W 1874 r. przyszedł na świat Stefan Boetticher, który również nie doczekał wieku dorosłego i zmarł, mając raptem cztery lata. W 1875 r. Józefina Boetticher urodziła Stanisława, w 1877 r. Zofię, a w 1883 r. Władysława juniora³⁰.

w Ozorkowie. 27 października 1853 r. zawarł z łódzkim magistratem umowę, na mocy której zobowiązał się wybudować na terenie Nowego Miasta, przy Wodnym Rynku, w ciągu dwóch lat zmechanizowaną fabrykę składającą się z przędzalni, tkalni, farbiarni. Dzięki pieniądзом pochodzącym z majątku jego dwóch żon – Anny z Wernerów i Matyldy Reitzenstein – wspartym kredytami inwestował w budynki, maszyny włókiennicze i w ten sposób stał się liderem przemysłu tekstylnego w Królestwie Polskim. Przewidział kryzys w USA z powodu wojny secesyjnej, zakupił wcześniej olbrzymie ilości bawełny, co pozwoliło mu sprzedawać później po trzykrotnie wyższej cenie. Wartość fortuny pod koniec życia wyceniano na 14 mln rubli. Zmarł 13 kwietnia 1881 r. Został pochowany w Łodzi na cmentarzu ewangelicko-augsburskim przy ul. Ogrodowej. Biogram za https://pl.wikipedia.org/wiki/Karol_Scheibler [dostęp: 26.06.2025].

29 W. Bułakowski, *Księga jubileuszowa Towarzystwa Przemysłowego Leśmierz*, Leśmierz 1913, s. 6.

30 S. Łoza, *Rodziny polskie pochodzenia cudzoziemskiego osiadłe w Warszawie i okolicach*, t. 1, Warszawa 1932, sw 99606.

Ryc. 7. Józefina Boetticher z Rossmannów

Źródło: W. Bułakowski, *Księga jubileuszowa Towarzystwa Przemysłowego* Leśmierz, Leśmierz 1913, s. 32.

Majątek w Parskach (ryc. 8) należał do rodziny Wernerów od 1850 r. Obejmował on folwarki: Parski, Łyków, Bielawy oraz Strachów, a także wsie: Parski, Podłężę, Łyków i Bielawy. Całość liczyła łącznie 1170 hektarów³¹.

³¹ <https://www.dworparski.pl/historia-dworu-w-parskach> [dostęp: 5.07.2025].

Ryc. 8. Dwór w Parskach

Źródło: <https://www.dworparski.pl/historia-dworu-w-parskach/> [dostęp: 5.07.2025].

Władysław Boetticher rozbudował majątek w Parskach, gdzie funkcjonował już wcześniej młyn wodny, poprzez uruchomienie gorzelni. W wyniku tych przekształceń majątek stracił swój pierwotny, sielski charakter, zyskując jednak na wartości gospodarczej i znaczeniu ekonomicznym³². Gorzelnictwo, obok cukrownictwa, odgrywało czołową rolę w przemyśle rolno-spożywczym w Królestwie Polskim w XIX w.³³ Zajmując się gospodarstwem, Boetticher zaczął prowadzić interesy związane z rolnictwem. W 1875 r. w Warszawie została zawiązana spółka na prawach handlowych „Dom Komissowo-Spedycyjny nasion, maszyn i narzędzi rolniczych oraz wszelkich przedmiotów mających zastosowanie w rolnictwie”, w której jednym ze współników był Boetticher³⁴.

Cukrownia Leśmierz

Swoje dalsze życie zawodowe związał z przemysłem cukrowniczym, ze wspomnianą w artykule cukrownią w Leśmierzu koło Ozorkowa. Do momentu przejęcia przez spółkę udziałową właścicielem zakładu przemysłowego był Józef Werner. Fabryka należała do nowoczesnych jak na owe czasy – była

32 „Słowo” 1886, R. 5, nr 154 (15 lipca), s. 3.

33 J. Godlewski, *Przemysł cukrowniczy...*, s. 19.

34 „Tygodnik Rolniczy” 1875, R. 4, nr 24 (31 czerwca), s. 5.

oświetlana gazem i charakteryzowała się wysokim poziomem organizacji pracy. W 1879 r. zatrudniała ok. 300 robotników, a wartość rocznej produkcji wyniosła 435 tys. rubli³⁵. W 1882 r. majątek przedsiębiorstwa, którego łączna wartość oszacowana została na 1,5 mln rubli, został rozdzielony pomiędzy kilku udziałowców. Udziały o wartości po 300 tys. rubli posiadali: Henryk Wilhelm Schleser, fabrykant z Ozorkowa; Karol Scheibler, reprezentowany przez Annę Scheibler, fabrykant z Łodzi; Adolf Scheibler, również fabrykant z Ozorkowa; Wiktor Zenger, przemysłowiec z Warszawy; Józef Werner, którego interesy reprezentował Władysław Boetticher³⁶.

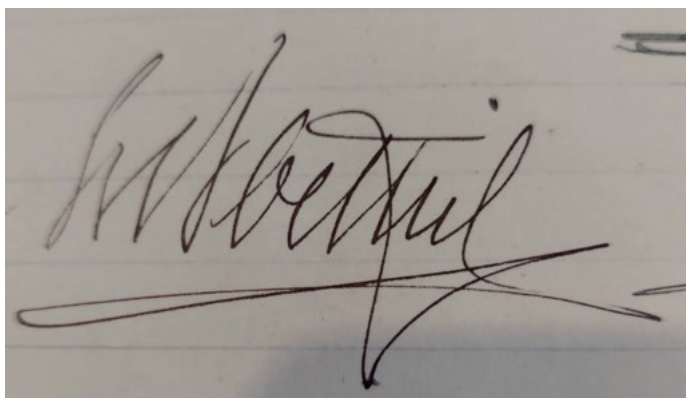
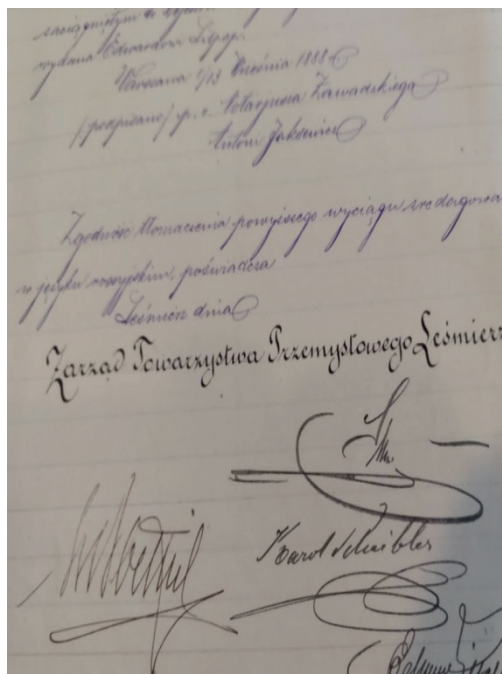
Po śmierci Józefa Wernera w 1881 r. cukrownia stała się własnością pięciu rodzin – Wernerów, Schlosserów, Scheiblerów, Herbstów i Boetticherów³⁷. Władysław, jako główny menedżer cukrowni, otrzymał zadanie powołania spółki akcyjnej. Zrealizował je 28 marca 1888 r., kiedy to utworzono „Towarzystwo Przemysłowe Leśmierz” (ryc. 9). W jego skład weszły: cukrownia Leśmierz, browar w Lućmierzu, a także dobra ziemskie, lasy, młyny i inne elementy majątku wchodzącego w skład masy spadkowej z 1880 r. Kapitał zakładowy wynosił 1,2 mln rubli. Zarząd został wybrany wśród akcjonariuszy. Firma rozpoczęła działalność 1 lipca 1888 r. Skład zarządu wyglądał następująco: prezesem został wybrany Edward Herbst, wiceprezesem Edward Lilpop. Na członków zarządu wybrano: Władysława Boettichera, Karola Deike, Karola Scheiblera. Zastępcami zostali: Kazimierz Meisner, Emil Werner. Administrację przejął Władysław Boetticher (ryc. 10)³⁸.

35 J. Godlewski, *Przemysł cukrowniczy...*, s. 69.

36 Tamże.

37 W. Bułakowski, *Księga jubileuszowa...*, s. 7.

38 Tamże, s. 31.

Ryc. 9. Podpisy pierwszego zarządu spółki „Towarzystwo Przemysłowe Łeśmierz”.
Podpis Władysława Boettchera

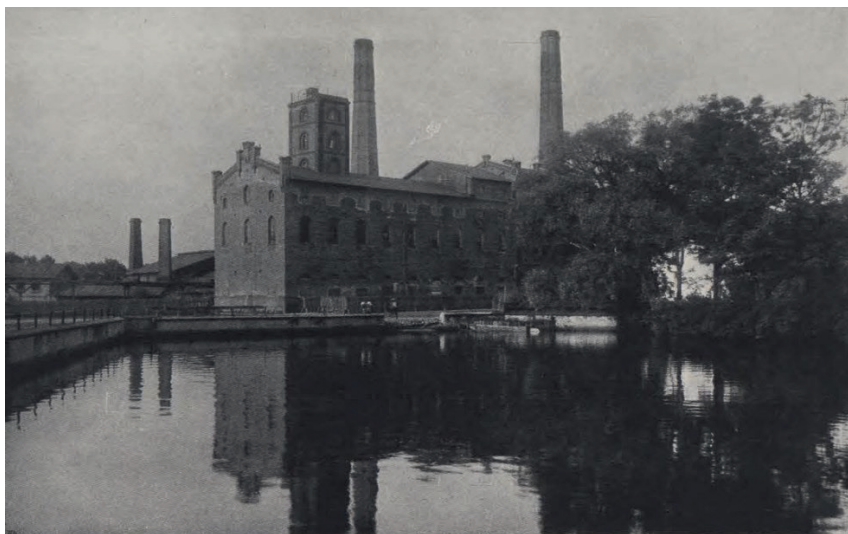
Źródło: Archiwum Państwowe w Płocku, Oddział w Łęczycy.

Ryc. 10. Władysław Boetticher

Źródło: W. Bułakowski, *Księga jubileuszowa Towarzystwa Przemysłowego* Leśmierz, Leśmierz 1913, s. 7.

Z racji swojej roli w biznesie rodzinnym rodzina Boetticherów przeniosła się do Leśmierza (ryc. 11). Była to wówczas osada fabryczna, która dzięki poczynaniom Władysława Boettichera zapewniała ludziom godziwe warunki życia.

Ryc. 11. Wjazd do Leśmierza

Źródło: W. Bułakowski, *Księga jubileuszowa Towarzystwa Przemysłowego* Leśmierz, Leśmierz 1913, s. 31.

Podczas swojej 40-letniej pracy na stanowisku administratora zapewnił 1500 mieszkańcom osady nowoczesne domy rodzinne, wybrukowane ulice, oświetlenie uliczne, elementarną szkołę czteroklasową, ochronkę dla dzieci (ryc. 12), szpital z miejscami dla kobiet rodzących, sklep zaopatrzony w artykuły pierwszej potrzeby, straż pożarną (ryc. 13), hydranty na wypadek pożaru³⁹.

Ryc. 12. Widok szkoły i ochronki dla dzieci w Leśmierzu

Źródło: W. Bułakowski, *Księga jubileuszowa Towarzystwa Przemysłowego Leśmierz*, Leśmierz 1913, s. 55.

³⁹ „Kurjer Warszawski” 1891, R. 71, nr 207 (29 lipca), s. 4.

Ryc. 13. Straż ogniowa w Leśmierz

Źródło: W. Bułakowski, *Księga jubileuszowa Towarzystwa Przemysłowego Leśmierz*, Leśmierz 1913, s. 60.

Robotnicy po pracy i w niedzielę mogli znaleźć odpoczynek w parku, gdzie codziennie grała orkiestra złożona z robotników cukrowni. Mogli oni także skorzystać z domu ludowego, który powstał w 1902 r., z biblioteki, która w tym budynku się znajdowała, z czytelnicy, sali teatralnej, a także z tancbudy, gdzie do tańca przygrywała powstała orkiestra strażacka⁴⁰.

Boetticher, widząc, że ludność, w zdecydowanej większości katolicka, musi chodzić pięć kilometrów do kościoła w Górze Świętej Małgorzaty, co było bardzo uciążliwe zimą, zdecydował się wybudować kościół katolicki, samemu będąc ewangelikiem. Kościół pod wezwaniem świętego Józefa został wybudowany w latach 1898–1899⁴¹. Przedsiębiorstwo kierowane przez dyrektora Boettichera stale się rozwijało. Cukrownia była największym tego rodzaju zakładem w guberni kaliskiej. W 1907 r. hale fabryczne oświetlane były prądem elektrycznym, zatrudnionych było ponad 700 pracowników⁴². „Towarzystwo Przemysłowe Leśmierz” w okresie administrowania przez

40 „Gazeta Kaliska” 1896, R. 4, nr 30 (15 kwietnia), s. 2.

41 „Gazeta Polska” 1898, R. 67, nr 108 (8 listopada), s. 2.

42 J. Godlewski, *Przemysł cukrowniczy...*, s. 211.

Władysława Boettichera było interesem dochodowym, przynosiło bowiem dochód roczny pomiędzy 75 a 140 tys. rubli⁴³.

Władysław Boetticher spędzał czas wolny, udzielając się w organizacjach mających charakter agrarny, finansowy, społeczny i kulturalny. Równoległe z pracą w cukrowni prowadził olbrzymie gospodarstwo rolne. Cukrownia Leśmierz była bowiem tylko częścią dużego przedsiębiorstwa „Towarzystwa Przemysłowego Leśmierz”, składającego się ponadto z dóbr ziemskich Boczek, Bogdańczew, Mierczyn, Matlew, Leśmierz i Tymienica w powiecie łęczyckim guberni kaliskiej, a także dóbr Lućmierz z browarem, gorzelnią i cegielnią w powiecie łódzkim guberni piotrkowskiej. Wartość majątku towarzystwa szacowano na 747 tys. rubli, w tym cukrowni na 293 tys. rubli⁴⁴. Płody ziemi oraz zwierzęta hodowlane były wielokrotnie nagradzane na targach i konkursach żywności⁴⁵. Sam pełnił funkcję sędziego podczas licznych wystaw rolniczo-przemysłowych⁴⁶. W latach 1908–1922 kierował on Łęczyckim Okręgowym Towarzystwem Rolniczym, aktywnie uczestnicząc w rozwoju lokalnego rolnictwa⁴⁷. Prowadził działalność publicystyczną, zamieszczając artykuły na stronach „Gazety Kaliskiej”⁴⁸. Był członkiem Komisji Rewizyjnej w Towarzystwie Wzajemnej Asekuracji „Snop”, a także w Komisji Rewizyjnej „Towarzystwa Schlösserowskiej Przędzalni Bawełny i Tkalni” w Ozorkowie⁴⁹. Aktywnie działał również w Towarzystwie Wzajemnego Kredytu, gdzie pełnił funkcję prezesa rady⁵⁰. Udzielał się w działalności dobroczynnej, będąc członkiem dożywotnim Towarzystwa Higieny Praktycznej

43 Archiwum Państwowe w Płocku Oddział w Łęczycy nr zespołu 95, „Towarzystwo Przemysłowe Leśmierz 1881–1947”.

44 J. Godlewski, *Przemysł cukrowniczy...*, s. 70.

45 „Gospodyni Miejska i Wiejska” 1914, R. 4, nr 11, s. 8; „Gospodarz” 1914, R. 14, nr 19 (1 lipca), s. 13.

46 *Katalog wystawy rolniczo-przemysłowej w Warszawie*, Warszawa 1885, s. 120.

47 „Czasopismo Rolnicze” 1922, R. 1, nr 7 (28 sierpnia), s. 110.

48 „Gazeta Kaliska” 1903, R. 11, nr 44 (13 lutego), s. 1.

49 „Kurier Polski” 1904, R. 84, nr 283 (12 października), s. 2; *Sprawozdanie Zarządu Towarzystwa Schlösserowskiej Przędzalni Bawełny i Tkalni w Ozorkowie za rok 1912*, Ozorków 1913, s. 4.

50 Spółka w ciągu 7 lat (1902–1909) z 110 akcjonariuszy powiększyła się do ponad 600 akcjonariuszy, generując zyski na poziomie 1000 rubli, które przekazywane były również na działalność charytatywną, pomagając szkołom, straży ogniowej, społecznościom wyznania katolickiego i starozakonnego. Za: „Kurier Warszawski” 1910, R. 90, nr 121 (10 maja), s. 5.

im. Bolesława Prusa ze składką sturublową⁵¹. W styczniu 1903 r. w Łodzi „Towarzystwo Przemysłowe Leśmierz” otrzymało złoty medal z rąk Juliusza Kunitzera, prezesa komitetu wystawy higieniczno-spożywczej, wraz z wyrazami wysokiego uznania dla Władysława Boettichera⁵². Przez wiele lat był honorowym członkiem Towarzystwa Osad i Przytułków Rzemieślniczych⁵³. Zasiadał w radzie nadzorczej Kaliskiego Towarzystwa Oświaty⁵⁴. W 1907 r. dzięki Boetticherowi otwarta została w Leśmierzu placówka Polskiej Macierzy Szkolnej, organizacji i instytucji kulturalno-oświatowej, gdzie organizowane były odczyty i kursy dla analfabetów⁵⁵. Należał do Komitetu Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych Królestwa Polskiego⁵⁶. Był znanym hodowcą koni, które na konkursach zdobywały medale, a na wystawach osiągały ceny dochodzące do tysiąca rubli⁵⁷, a także myśliwym. Swoją myśliwską pasją zaraził synów. Niestety, we wrześniu 1902 r., podczas jednego z polowań, doszło do rodzinnej tragedii. Władysław junior niechcący postrzelił śmiertelnie swojego starszego brata Stanisława⁵⁸.

W 1914 r. miała miejsce w okolicy Łęczycy jedna z największych bitew w okresie I wojny światowej, nazywana w historiografii operacją brzezińską lub bitwą o Łódź, w której zmagало się ok. miliona żołnierzy. Władze rosyjskie opuściły miasto. Władysław Boetticher objął stanowisko przewodniczącego zawiązanego Komitetu Obywatelskiego, który pomagał radzie miejskiej Łęczycy w problemach związanych z przyjęciem rannych z pola bitwy. Szpital potrzebował materacy, bandaży, leków, bielizny. Boetticher pożyczył tysiąc rubli na ten cel z budżetu „Towarzystwa Leśmierz”⁵⁹.

W 1914 r. cukrownia w Leśmierzu obchodziła 70-lecie swojego istnienia. Z tego powodu oraz z okazji 25-lecia istnienia Akcyjnego Towarzystwa Przemysłowego Leśmierz hucznie obchodzono uroczystość jubileuszową. Jak pisała prasa warszawska, „z całego kraju otrzymano stos listów i depesz z życzeniami pomyślnego rozwoju Towarzystwu i słowami gorącego uznania dla długoletniego administratora p. Władysława Boettichera i jego małżonki,

51 „Kurjer Warszawski” 1912, R. 92, nr 358 (28 grudnia), s. 2.

52 „Gazeta Kaliska” 1903, R. 11, nr 24 (24 stycznia), s. 3.

53 „Gazeta Warszawska” 1872, R. 99, nr 289 (30 grudnia), s. 2.

54 „Kurjer Polski” 1909, R. 12, nr 183 (5 lipca), s. 1.

55 „Gazeta Kaliska” 1907, R. 15, nr 55 (6 marca), s. 2.

56 „Kurjer Poranny” 1888, nr 354, s. 9.

57 „Kurjer Warszawski” 1898, R. 78, nr 158 (10 czerwca), s. 1.

58 „Gazeta Polska” 1902, R. 71, nr 238 (1 września), s. 3.

59 „Kurjer Warszawski” 1893, R. 73, nr 148 (31 maja), s. 5.

którzy od 33 lat zajmują tak ważne stanowisko w Leśmierzu. P. Boetticher nadto obchodził jubileusz dwudziestopięciolecia pracy, jako administrator Leśmierza⁶⁰. Przy okazji jubileuszu wydana została przez zarząd Towarzystwa księga pamiątkowa. Możemy w niej przeczytać słowa uznania skierowane do Władysława Boettichera: „on był duszą tej instytucji, on był inicjatywą i wykonaniem zarazem” (ryc. 14)⁶¹.

Ryc. 14. Władysław Boetticher

Źródło: „Gazeta Cukrownicza” 1930, R. 37, t. 67, nr 44 (1670) (31 października), s. 478.

60 „Goniec Wieczorny” 1914, nr 165, s. 4.

61 W. Bułakowski, *Księga jubileuszowa...*, s. 35.

W 1918 r. Władysław Boetticher witał nowo powstałe państwo polskie jako najważniejsza osoba w Łęczycy, stojąc na czele wspomnianego komitetu. To on, stojąc na czele ziemiaństwa ziemi łęczyckiej, rozbrajał Niemców i to on został przez kilka dni pierwszym starostą łęczyckim, oddając później urząd w młodsze ręce⁶². W tym samym roku został wybrany do Rady Stanu przy Radzie Regencyjnej, czyli najważniejszym ośrodku władzy w kraju⁶³. 23 maja 1920 r. miała miejsce w Łęczycy uroczystość wręczenia sztandarów 37. pułkowi piechoty i 2. pułkowi strzelców konnych. W uroczystości wziął udział gen. dywizji biskup połowy Stanisław Gał, minister spraw wojskowych, generał Józef Leśniewski, dowódca O.G. Łódź generał Kajetan Olszewski, dowódca O.G. Kielce generał Władysław Frankowski. Po poświęceniu sztandarów tłum łęczycan był świadkiem parady wojskowej. Po uroczystości odbył się w sali teatralnej bankiet dla 150 osób. Pierwszy toast wznosił weteran 1863 r., jeden z pomysłodawców powstania sztandarów, Władysław Boetticher⁶⁴.

W 1925 r., podczas oficjalnej wizytacji zakładów przemysłowych w Leśmierzu, prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Ignacy Mościcki uhonorował Władysława Boettichera najwyższym odznaczeniem cywilnym przyznawanym za zasługi w czasie pokoju – Złotym Krzyżem Zasługi, będącym wyrazem uznania dla wybitnego wkładu w rozwój pracy i przemysłu⁶⁵. Za udział w powstaniu styczniowym odznaczony został jako jeden z 87 weteranów Krzyżem Walecznych⁶⁶.

Ostatnie lata życia i dziedzictwo

W grudniu 1924 r. na zebraniu akcjonariuszy „Towarzystwa Przemysłowego Leśmierz” w Warszawie Władysław Boetticher złożył pismo, w którym prosił, ze względu na stan zdrowia – chorobę, która już od roku przeszkadzała mu

62 „Głos Ewangelicki” 1930, R. 11, nr 43, s. 6.

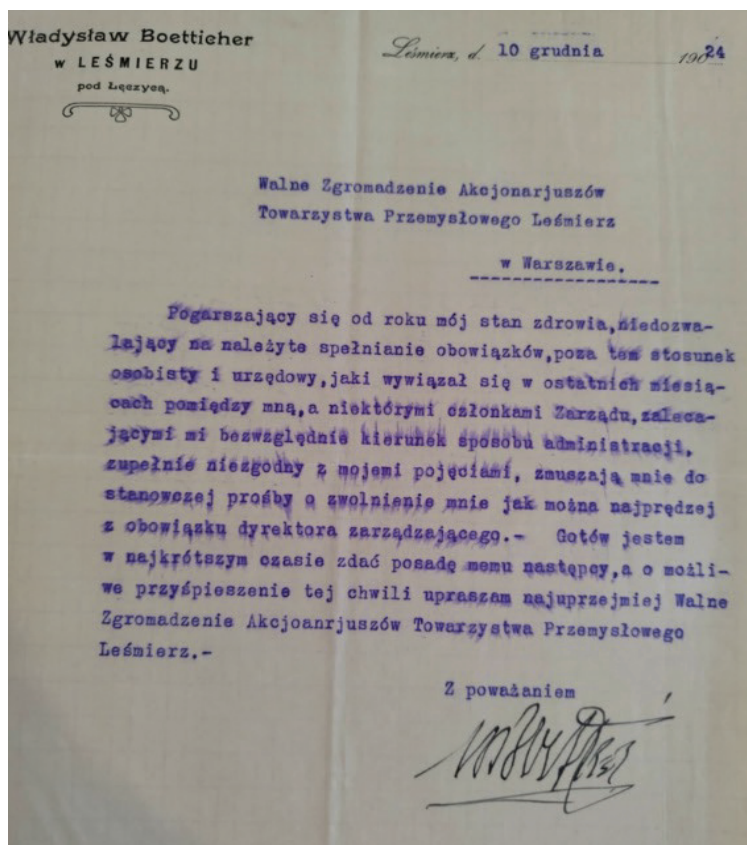
63 „Głos” 1917, R. 2, nr 37 (7 lutego), s. 2.

64 „Tygodnik Kutnowski” 1937, nr 22, s. 3, 5; A. Kozubaj, *Zarys historii 37 Łęczyckiego Pułku Piechoty im Józefa Poniatowskiego*, Warszawa 1937, s. 31.

65 Moment dekorowania został uwieczniony na filmie podczas podróży Prezydenta Ignacego Mościckiego. Film został nakręcony na zlecenie Instytutu Filmowego przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, sygnatura DŻS XIXA 10a1. Źródło: Spis Filmów, Warszawa 1929, s. 27; „Głos Ewangelicki” 1930, R. 11, nr 43, s. 6; „Gazeta Cukrownicza” 1930, R. 37, t. 67, nr 44 (1670) (31 października), s. 479.

66 Odznaczony Krzyżem Walecznych nr 56729, rozkazem 2641 z kwietnia 1923 r. CAW, sygn. I.481.B.9403, s. 3.

w wypełnianiu funkcji dyrektora – o dymisję z tego stanowiska⁶⁷ (ryc. 15). Niestety, schorowany przemieszczał się jednak na wózku ręcznym po Leśmierzu, przyglądając się pracy w fabryce, w folwarku, oglądając owoce swojego życia⁶⁸. Z pewnością wiedział, że cukrownia ma problemy finansowe spowodowane relacjami z Bankiem Handlowym⁶⁹. Być może to również wpływało na jego decyzję o odejściu. Pracował dla firmy od jej założenia, będąc współwłaścicielem, zasiadając w zarządzie. Pełnił przede wszystkim obowiązki administratora, ale był też dyrektorem i wiceprezesem.

Ryc. 15. Pismo w sprawie rezygnacji ze stanowiska dyrektora „Towarzystwa Przemysłowego Leśmierz”, sygnowane przez W. Boettichera

Źródło: Archiwum Państwowe w Łęczycy.

67 Archiwum Państwowe w Płocku Oddział w Łęczycy, nr zespołu 95, „Towarzystwo Przemysłowe Leśmierz 1881–1947”, sygn. 2 b.n.

68 „Głos Ewangelicki” 1930, R. II, nr 43, s. 6.

69 „Kurjer Czerwony” 1925, R. 4, nr 33 (10 lutego), s. 2.

Władysław Boetticher zmarł 9 września 1930 r. w Leśmierzu (ryc. 16). Miał 86 lat. Nekrologi, które ukazały się w stołecznej prasie, wspominały, że zmarł człowiek, który swoją długoletnią pracą oraz zaletami charakteru i umysłu zaskarbił najwyższe uznanie, szacunek i wdzięczność. Został pochowany na cmentarzu ewangelicko-augsburskim w Łęczycy, w grobowcu rodzinnym (ryc. 17).

Ryc. 16. Nekrolog Władysława Boettichera

Źródło: „Kurjer Warszawski” 1930, R. 110, nr 279 (11 października), s. 9.

Ryc. 17. Grobowiec rodziny Boetticher

Źródło: zdjęcie własne.

Trzeba koniecznie w tym miejscu oddać głos świadkom pogrzebu, który miał charakter wyjątkowy: „Pogrzeb jego, który odbył się w niedzielę, dnia 12 października, był wielką manifestacją hołdu ze strony ludności Ziemi Łęczyckiej. W pewnych chwilach uroczystości pogrzebowych widać było także i księży katolickich, którzy chcieli dać wyraz swojej sympatii dla zmarłego i jego rodziny. [...]. Kondukt pogrzebowy otwierała Kompania Honorowa 37. Pułku Piechoty pod bronią i z orkiestrą. Za nią zaś kroczył batalion przysposobienia wojskowego, strażę ogniowe z orkiestrami, szkoły, ochronki, rozliczne stowarzyszenia i organizacje z chorągwiami, itd. Sierżant 37. Pułku niósł poduszkę z orderami. Wojskowa Warta Honorowa kroczyła przy trumnie, którą niesiono na barkach do krzyża na rozstaju w Parzycach, zwyczajem miejscowym, gdzie dopiero postawiono ją na karawan całkiem skromny, stosownie do woli zmarłego, który zastrzegł się w ostatniej woli przed zbyt kówną ostentacją. Orszak żałobny rozwinął się na drodze łęczyckiej na długości paru kilometrów. Nie można by policzyć, ile tysięcy ludzi brało udział w pogrzebie. A wskutek ciżby ludzkiej, zgół nieprzewidywanej w takich rozmiarach, pochód posuwał się nader wolno i przybył na cmentarz ewangelicki w Łęczycy już po zapadnięciu zupełnego zmroku. Na cmentarzu ostatnie uroczystości pogrzebowe odbyły się przy świetle pochodni straży ogniowych. Przy opuszczaniu ciała do grobowca kompania Pułku 37 Piechoty oddała honory wojskowe. W imieniu rządu Rzeczypospolitej żegnał zmarłego starosta Łęczycki pan Henryk Ostaszewski, a potem były senator Kiniorski z ramienia Centralnego Towarzystwa Rolniczego, którego zmarły był członkiem honorowym, senator Ludomir Puławski imieniem Kólek Rolniczych i Związku Ziemian oraz pan Stanisław Wehr jako reprezentant miejscowego Towarzystwa Okręgowego Organizacji i Kólek Rolniczych”⁷⁰.

Podsumowanie

Niestety, pamięć o Władysławie Boetticherze nie była przez dziesiątki lat kultywowana. Postać wielkiego obywatela została zapomniana. Cukrownia swoje najlepsze lata miała za sobą. W nowej, PRL-owskiej rzeczywistości

⁷⁰ „Głos Ewangelicki” 1930, R. II, nr 43, s. 7. Władysław Boetticher był ojcem chrzestnym sztandaru 37. Pułku Piechoty ufundowanego przez ziemian łęczyckich.

oraz po zmianach, które nastąpiły po 1989 r., cukrownia miała wzloty i upadki, by w 2021 r. ostatecznie zakończyć swoją prawie dwustuletnią działalność (ryc. 18)⁷¹.

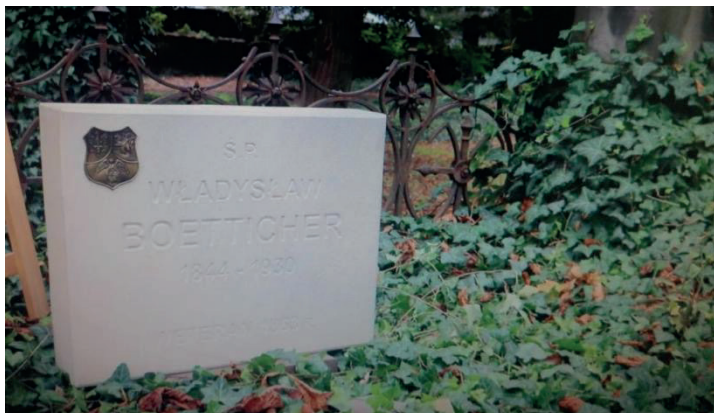

Ryc. 18. Cukrownia w Leśmierzu w 2024 r.

Źródło: zdjęcie własne.

Szukając grobu Władysława Boettichera, autor tego tekstu napotykał na duże trudności. Nie można było znaleźć grobu w najbliższym Leśmierzowi Ozorkowie. Grobowiec rodziny Boetticher w Łęczycy również nie posiadał pomnika, tablicy informującej o miejscu spoczynku Władysława. Dopiero prasa i nekrologi w niej zawarte potwierdziły, że jednak spoczywa w Łęczycy, w grobowcu rodzinnym na cmentarzu ewangelicko-augsburskim. Dzięki inicjatywie miejscowego regionalisty, p. Andrzeja Wdowiaka, postawiono w grobowcu rodziny Boetticher tablicę inskrypcyjną (ryc. 19).

⁷¹ https://ozopedia.org/index.php?title=Cukrownia_Le%C5%9Bmierz [dostęp: 25.06.2025].

Ryc. 19. Płyta nagrobna
Źródło: zdjęcie własne.

Grób został wpisany do ewidencji grobów weteranów walk o wolność i niepodległość Polski przy IPN. W 2024 r. miała miejsce uroczystość zawieszenia tablicy poświęconej Władysławowi Boetticherowi na budynku szkoły w Leśmierzu (ryc. 20)⁷².

Ryc. 20. Tablica pamięci W. Boettichera na budynku szkoły w Leśmierzu
Źródło: zdjęcie własne.

⁷² Tablica została ufundowana ze środków Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi w ramach konkursu wygranego przez Towarzystwo „Strzelec” z Łodzi.

Dostępne materiały źródłowe nie pozwalają na pełniejsze odtworzenie osobowości Władysława Boettichera ani na dokładniejsze zrekonstruowanie jego relacji rodzinnych czy cech charakterologicznych. Brakuje podstaw, wspomnień, by dokonać pogłębionej analizy psychologicznej czy „odbrazować” jego postać, mając świadomość, że nie istnieją ludzie bez skaz lub sprzeczności. Niemniej jednak wyrażam nadzieję, że niniejszy artykuł przyczyni się do utrwalenia pamięci o jego działalności i miejscu, jakie zajął w historii.

Podziękowania

Niniejsza praca powstała dzięki nieocenionemu wsparciu Elżbiety Słabik⁷³, z którą wspólnie prowadzę badania nad losami żołnierzy powstania styczniowego. Z wyrazami wdzięczności dedykuję Jej ten artykuł.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Centralne Archiwum Wojskowe

sygn. I.48I.B.9403

73 Elżbieta Słabik – warszawianka z urodzenia, związana rodzinnie z Żychlinem. Absolwentka Wydziału Handlu Zagranicznego w Wyższej Szkole Planowania i Statystyki. Karierę zawodową rozpoczęła w centralach handlu zagranicznego, a następnie pracowała w fabryce mebli użyteczności publicznej. Prowadziła również własną galerię sztuki. Regionalistka z pasją do genealogii. Od wielu lat bada i dokumentuje dzieje rodzinne wybitnych postaci życia kulturalnego i społecznego sprzed II wojny światowej. Swoje odkrycia genealogiczne prezentuje na spotkaniach obywatelskich, wykładach okolicznościowych oraz współpracuje z mediami regionalnymi w powiecie kutnowskim i gostyńskim. Od 2019 r. jest autorką w „Kutnowskich Zeszytach Regionalnych”. Jej główną pasją jest historia XIX-wiecznego Żychlina oraz powstanie styczniowe, zwłaszcza na ziemiach łódzkiej i kaliskiej. Jest kolekcjonerką życiorysów powstańców styczniowych, a także miłośniczką historii Warszawy. Związana ze środowiskiem powstańczym, szczególnie ze Zgrupowaniem AK.

Archiwum Państwowe w Łodzi

Akta Stanu Cywilnego parafii rzymskokatolickiej p.w. Matki Bożej Bolesnej w Nieborowie, Katalog urodzenia, Zespół 1597d, akt urodzenia nr 30/1847, nr 1/1850

Archiwum Państwowe w Płocku Oddział w Łęczycy

nr zespołu 95, „Towarzystwo Przemysłowe Leśmierz 1881–1947”

Archiwum Państwowe w Poznaniu Oddział w Koninie

ASC parafii rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Izbicy Kujawskiej, Katalog zgony, akt zgonu nr 73/1863

Archiwum Państwowe w Warszawie

Akta Stanu Cywilnego parafii ewangelicko-augsburskiej w Warszawie, Katalog małżeństwa, Zespół 0181d, akt małżeństwa nr 124/1842
Akta Stanu Cywilnego parafii rzymskokatolickiej Warszawa Powsin, Katalog urodzenia, akt urodzenia nr 53/1844

Opracowania, artykuły historyczne

Bielecki R., *Słownik biograficzny oficerów powstania listopadowego*, t. 3, Warszawa 1998.

Buławowski W., *Księga jubileuszowa Towarzystwa Przemysłowego Leśmierz*, Leśmierz 1913.

Callier E., *Trzy ustępy z powstania polskiego 1863–1864*, Poznań 1868.

Godlewski J., *Przemysł cukrowniczy w Królestwie Polskim 1870–1914*, Białystok 2009.

Katalog wystawy rolniczo-przemysłowej w Warszawie, Warszawa 1885.

Kieniewicz S., *Dokumenty terenowych władz wojskowych powstania styczniowego 1863–1864*, Wrocław 1976.

Kieniewicz S., *Spiskowcy i partyzanci*, Warszawa 1967.

Łoza S., *Rodziny polskie pochodzenia cudzoziemskiego osiadłe w Warszawie i okolicach*, t. 1, Warszawa 1932, sw 99606.

Orłowski D., *Kajetan Słupski. Kim był naprawdę dowódca potyczki pod Mokrym z 15 października 1863 r.*, „Rocznik Wieluński” 2022, t. 22.

Samborski H., *Wspomnienia z Powstania 1863 r. i pobytu na Syberii*, Warszawa 1916.

Zieliński S., *Bitwy i potyczki 1863–1864 oraz spis alfabetyczny i chronologiczny bitew i potyczek 1863–1864*, Rapperswil 1913.
Ziemia łęczycka żołnierzom niepodległości, Łęczyca 1937.

Źródła prasowe

- „Czasopismo Rolnicze” 1922, R. I, nr 7 (28 sierpnia), s. 110.
„Gazeta Cukrownicza” 1930, R. 37, t. 67, nr 44 (1670) (31 października), s. 477–479.
„Gazeta Kaliska” 1896, R. 4, nr 30 (15 kwietnia), s. 2.
„Gazeta Kaliska” 1903, R. 11, nr 24 (24 stycznia), s. 3.
„Gazeta Kaliska” 1903, R. 11, nr 44 (13 lutego), s. 1.
„Gazeta Kaliska” 1907, R. 15, nr 55 (6 marca), s. 2.
„Gazeta Polska” 1898, R. 67, nr 108 (8 listopada), s. 2.
„Gazeta Polska” 1902, R. 71, nr 238 (1 września), s. 3.
„Gazeta Warszawska” 1872, R. 99, nr 289 (30 grudnia), s. 2.
„Głos” 1917, R. 2, nr 37 (7 lutego), s. 2.
„Głos Ewangelicki” 1930, R. 11, nr 43.
„Gospodarz” 1914, R. 14, nr 19 (1 lipca), s. 13.
„Gospodyni Miejska i Wiejska” 1914, R. 4, nr 11, s. 8.
„Kurjer Czerwony” 1925, R. 4, nr 33 (10 lutego), s. 2.
„Kurjer Polski” 1904, R. 84, nr 283 (12 października), s. 2.
„Kurjer Polski” 1909, R. 12, nr 183 (5 lipca), s. 1.
„Kurjer Poranny” 1884, nr 354 (1884), s. 9.
„Kurjer Poranny” 1930, R. 54, nr 282 (11 października), s. 5.
„Kurjer Warszawski” 1861, nr 246 (17 października), s. 5.
„Kurjer Warszawski” 1891, R. 71, nr 207 (29 lipca), s. 4.
„Kurjer Warszawski” 1893, R. 73, nr 148 (31 maja), s. 5.
„Kurjer Warszawski” 1898, R. 78, nr 158 (10 czerwca), s. 1.
„Kurjer Warszawski” 1910, R. 90, nr 121 (10 maja), s. 5.
„Kurjer Warszawski” 1912, R. 92, nr 358 (28 grudnia), s. 2.
„Kurjer Warszawski” 1930, R. 110, nr 279 (11 października), s. 9.
„Słowo” 1886, R. 5, nr 154 (15 lipca), s. 3.
„Tygodnik Kutnowski” 1920, nr 22, s. 3, 5.
„Tygodnik Rolniczy” 1875, R. 4, nr 24 (31 czerwca), s. 5.

Źródła internetowe

<https://dzienniklodzi.pl/kalendarium-lodzkie-28-maja-historia-lodz-i-wojewodztwo-lodzkie-na-kartkach-kalendarza-zdjecia/gh/c1-17581137/2> [dostęp: 26.06.2025].

https://ozopedia.org/index.php?title=Cukrownia_Le%C5%9Bmierz [dostęp: 25.06.2025].

<https://pl.wikipedia.org/wiki/> [dostęp: 26.06.2025].

https://pl.wikipedia.org/wiki/Henryk_Wilhelm_Rossmann#/media/Plik:Muzeum_Ziemi_Augustowskiej_July_2013_39.JPG [dostęp: 26.06.2025].

https://pl.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_Werner [dostęp: 26.06.2025].

<https://twojahistoria.pl/encyklopedia/leksykon-bitew/bitwa-pod-kolem-6-maja-1863/> [dostęp: 26.06.2025].

<https://www.dworparski.pl/historia-dworu-w-parskach> [dostęp: 5.07.2025].

<https://www.facebook.com/tpozorkow/albums/575590136295859> [dostęp: 26.06.2025].